

Úvod do výuky češtiny jako druhého/cizího jazyka

Linda Doleží

Přednáška 3

Osnova

Osvojování – opakování

Vícejazyčná mysl

Ztrácení jazyka

Terminologie

SERRJ

– multilingvismus = koexistence různých jazyků na společenské či individuální úrovni

X

– plurilingvismus = dynamický a neustále se rozvíjející repertoár individuálních uživatelů jazyků

Jazyky v kontaktu

- Závislost versus autonomie (dva jazyky v jedné mysli?)
- Transfer
- Code-switching
- Code-mixing
- Historie – bilingvismus jako škodlivá záležitost

Mezijazykové vlivy

- Pozitivní x negativní
- Budou se většinou týkat slabšího z jazyků, ale může probíhat obousměrně
- Ovlivněny mnoha faktory
- Některé jazykové domény mohou být ovlivněné více, jiné méně (Francis, 2005)
- Čím větší vzdálenost mezi jazyky, tím více negativního transferu můžeme očekávat (Murphy, 2003)
- Týkají se i pragmatiky (Cook, 2003, s. 498)

Faktory – uživatel

- Úroveň
- Intenzita používání jazyka a kontakt s ním
- Jazykové povědomí
- Věk
- Vzdělání
- Kontext (komunita, situace)

Code-switching

- (1) přepnutí dovětku:

It's a nice day, hana? (hai nā isn't)

Je hezký den (angličtina), že? (pandžábština)

- (2) přepnutí uvnitř věty:

Won o arrest a single person (won o they did not)

Ne+minulý čas (jorubština), zatkli jediného člověka. (angličtina)

- (3) přepnutí mezi větami nebo částmi vět:

Sometimes I'll start a sentence in English y termino en español (and finish it in Spanish)

Někdy začnu větu v angličtině (angličtina), a dokončím ji ve španělštině. (španělština)

- (4) přepnutí uvnitř slova:

shoppã (English *shop* with the Panjabi plural ending)

obchody (anglicky obchod + plurálové zakončení y z pandžábštiny)

kuenjoy (English *enjoy* with the Swahili prefix *ku*, meaning 'to').

Užívat si (anglicky užívat + infinitivní značka ze swahilštiny)

Haluzová (2007)

(2,6) žlutý eis velky schlafen

große kalhoty maly hose

(3,6) es regnet schon moc

Das hat mir nicht povedlo.

(5,3) Darf ich noch jednu buchtu?

Haznedar (1995, 1997) – turecký chlapec ve věku 4 let, osvojuje si angličtinu, ve Velké Británii od věku 3,11, s angličtinou v pravidelném kontaktu od věku 4,1 cca 2,5 hod denně pětkrát týdně ve školce, data ve studii nasbívána od věku 4,3 let (pozn.: turečtina OV jazyk x angličtina VO jazyk)

počáteční stádia vývoje – angličtina přebírá slovosled turečtiny, např.

Výzkumník: *Shall we play with your toys?* /Budeme si hrát s tvými hračkami?/

Dítě: *Yes, toys play.* /Ano, hračky hrát/.

White (1990, 1991, 1992): francouzsky mluvící Kanadčané ve věku 11–12 let, s angličtinou se setkávají ve škole – výzkum zaměřen na adverbia frekvence (např. *often/často*) a způsobu (např. *quickly/rychle*) v angličtině

- zajímavý transfer, francouzština – SVAdvO x angličtina SAdvVO, náctiletí produkují v angličtině slovosled SVAdvO, např. **Marie takes often the metro.*

Ortografie

- Arabština a její vliv na češtinu jak v recepci, tak v produkci (Složilová, 2017, s. 17) – uvádí příklad Cvejnové (2002, s. 16): *adrs*
- Interference oběma směry při čtení (Grabe et al., 2011)
- Ortografická vzdálenost (Koda, 2011)

Srovnání?

- ch dětí
- zkušenosti ovlivňují osvojování nejen lexika, ale i oblast morfosyntaxe
- nedostatek standardizovaných testů zaměřených na výzkum bilingvních dětí, časté překlady testů
- užívání testů zaměřených na pouze jeden jazyk z jazyků dítěte problematické – **nejedná se o dva monolingvní jedince v jednom**

a, Bedore,
2011, s. 3).

L1, L2, L3...

- Mluvčí holandštiny (L1) se znalostí angličtiny (L2) mluví francouzsky (L3):

Ils veulent gagner more, euh, plus. (Dewaele, 1998)

- Mluvčí angličtiny (L1) se znalostí francouzštiny (L2) mluví německy (L3):

Tu as mein Fax bekommen. (Cohen, 1995)

(in Murphy, 2003, str. 1)

Angličtina L2, čeština L3

Kompresor dělá různý **sound**.

Tady je iránský **centre**.

Ty trubice jsem změnil, protože je to **plastic**, jsem to změnil, je to rezavý.

Oni byli v **power**.

May be now deset procent křesťanů.

To je **unofficial** čtvrť budovaný **against the law**.

Choulostivý. Is it Czech? Means no **zákon**, ah?

He entered the mosque, he entered the **kostels**, churches.

Když **mosque** bylo **destroyený**.

Ztráta jazyka

- Snižování kompetencí
- Zjednodušování zhoršování
- Zapomínání
- Nejistota

Důvody:

- emigrace
- značné používání druhého nebo cizího jazyka v každodenním životě
- omezené využití jazyka mateřského v běžném životě

Trauma

- Schmid (2002, 2004) in Pavlenko (2005)
- 3 skupiny uprchlíků z Německa
- 3 fáze – 1933-1935, 1935-1938, po roce 1938
- (intenzifikace perzekuce – větší pravděpodobnost traumatizujících zážitků)
- Hodnocení transkriptů nahrávek – 1=jako rodilý mluvčí, 3=ne jako rodilý mluvčí
- Srovnání s monolingvními mluvčími němčiny

- 3 proměnné:

1. věk emigrace (hranice 17 let)

2. míra užívání jazyka (sebehodnocení, partner s jiným mateřským jazykem apod.)

3. stupeň traumatizace (fáze migrace)

<https://languageattrition.org/what-should-i-do/>

What can I do to prevent attrition?

If you have one native language and live in a country where another language is spoken, you probably get advice on a rather regular basis – in particular if you have children. The most commonly heard recommendations include:

- Speak your native language more often, otherwise you will forget it!
- Do not speak your native language at all, otherwise you will not learn the second language properly!
- Never speak your native language with your children, you will prevent them from learning the language of the country and from integrating!

You will be relieved to hear that all of these well-meant bits of advice are entirely wrong. Click on the statements above to read why.

Use it or lose it?

Puberta

- Ztráta jazyka

X

- Neúplné osvojení

Neurolingvistika

- Pierce et al. (2014)
- zkoumali děti adoptované z Číny (průměrný věk 12,8 měsíců) žijící ve Francii
- přestože svůj mateřský jazyk čínštinu zapomněly, zobrazovací metody prokázaly aktivaci tohoto jazyka v mozku
- autoři tedy předpokládají, že neurální reprezentace nejsou přepsány „dalším“ jazykem a přikládají jazykovému inputu, jenž děti obklopuje v raném věku, velkou váhu
- dokázali tedy, že přestože děti několik let svůj mateřský jazyk neslyšely, byl aktivován a „nezmizel“
- (k opačným výsledkům viz Pallier et al. (2002))

Experiment

- fMRI = functional magnetic resonance imaging

Péče

*...Váš rodný jazyk se na chvíli utišil, ale s největší pravděpodobností je tam a v plné síle. Věnujte mu chvíli **pozornost** a on se vrátí hlasitý a silný...*

Vícejazyční mluvčí

- Aktivace jazyka na více úrovních
- Kdykoliv aktivujeme jeden jazyk, aktivují se do určité míry i jazyky ostatní
- Jedná se o složité vzorce spjaté s vybavováním si z paměti, potlačáním a interakcí (Schmid, 2019)

Umíte více jazyků a zajímá Vás, jak fungují v naší myslí? Byli jste v dětství bilingvní, ale jeden ze svých jazyků jste přestali používat a zapomněli jste ho?

HLEDÁME DOSPĚLÉ DOBROVOLNÍKY
VŠECH VĚKOVÝCH KATEGORIÍ
DO PSYCHOLINGVISTICKÉHO
A NEUROLINGVISTICKÉHO
VÝZKUMU VÍCEJAZYČNOSTI.

CHARAKTERISTIKA PŘÍPADNÝCH ZÁJEMCŮ

V předškolním období jste si v přirozeném prostředí osvojovali češtinu a další jazyk či jazyky (např. kvůli rodičům, kteří pocházeli z různých jazykových zázemí, příp. kvůli přesunu do cizí země apod.), ale jeden z jazyků jste přestali aktivně používat a Vaše paměť už k němu nemá přístup.

MUNI Centrum
CJV jazykového
vzdělávání

CEITEC

V případě zájmu o účast v tomto výzkumu kontaktujte, prosím Lindu Dleží (Centrum jazykového vzdělávání, Masarykova univerzita, Brno). Email: dlezi@redmuni.cz